

**OŚRODEK DOKUMENTACJI
ZABYTKÓW w WARSZAWIE**

KARTA EWIDENCYJNA ZABYTKÓW
ARCHITEKTURY I BUDOWNICTWA

A B C D E F G H I J K L Ł M N O P R S T U V W X Y Z

Nr

1. *Obiekt*

Zespół Fortyfikacji Obszaru Warownego „Śląsk” **CIĘŻKI SCHRON BOJOWY
MIĘDZYPOLA PUNKTÓW OPORU WZGÓRZE „319” i SZYBU „ARTURA”
OB. NIE UŻYTKOWANY**

2. *Czas powstania*

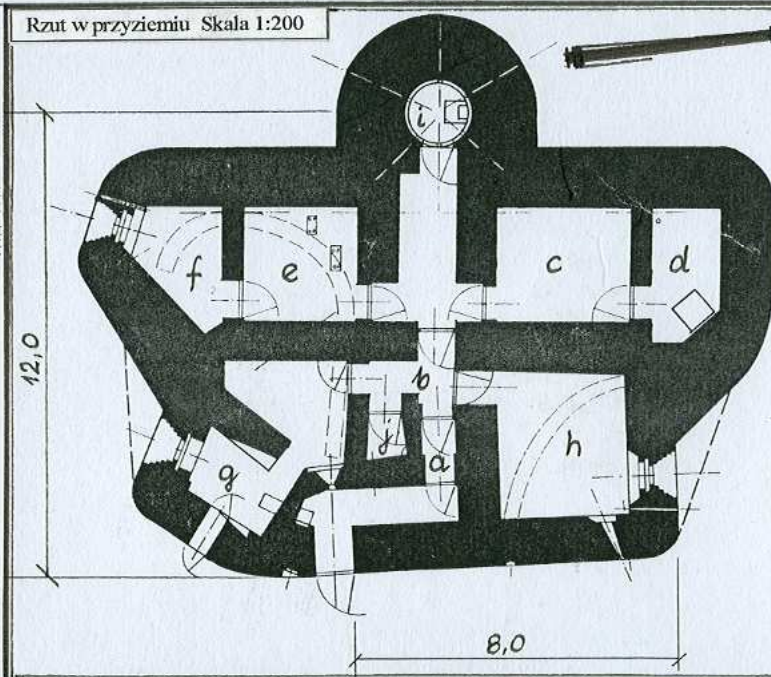
1937 -1938 r

3. *Miejscowość*

**RUDA ŚLĄSKA –
RUDA BIELSZOWICE**

Widok ogólny od pd. - zach.

4. *Adres*

Schron położony przy ul.
E.Kokota /po stronie pd/ na zach.
od ul. K. Wideckiego
nr hipoteczny dz. nr
KW

4. *Przynależność administracyjna*

województwo Śląskie
powiat grodzki Ruda Śląska
gmina miasto Ruda Śląska

6. *Poprzednie nazwy miejscowości*

Bielschowitz, Ruda

7. *Przynależność administracyjna
przed 31 grudnia 1998r*

województwo katowickie
gmina miasto Ruda Śląska

8. *Właściciel i jego adres*

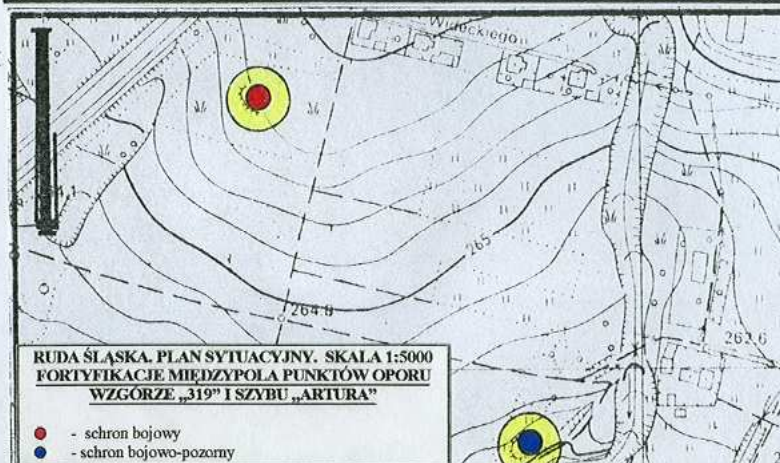
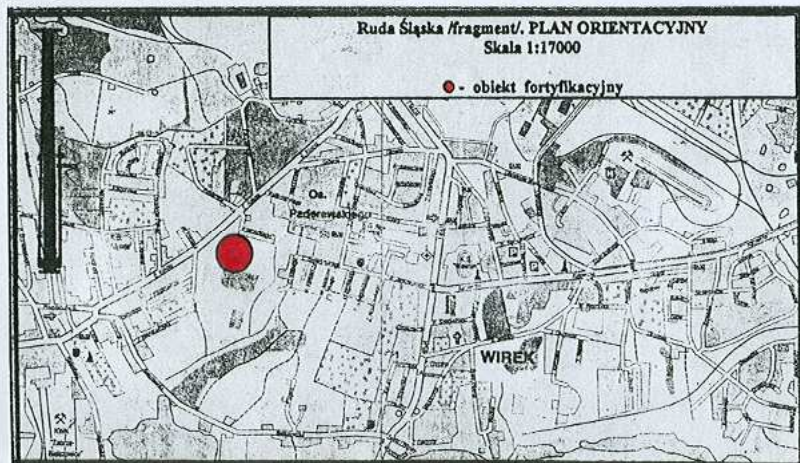
Skarb Państwa – Prezydent
Miasta Ruda Śląska

9. *Użytkownik i jego adres*

Państwa – Prezydent
Miasta Ruda Śląska

10. *Rejestr zabytków*

Nr
data

21. Akta archiwalne (rodzaj akt, numery i miejsce przechowywania)

24. Uwagi różne

Schron posiada bardzo dobrą ekspozycję widokową.

25. Opracował

tekst

mgr inż. Adam Szewczyk

plany, rysunki

mgr inż. Adam Szewczyk

zdjęcia, fotografie

mgr inż. Adam Szewczyk

sierpień – wrzesień 2001 roku

miejsca przechowywania negatywów

mgr inż. Adam Szewczyk

Katowice ul. Tysiąclecia 1/19

Karta po wypełnieniu podlega ochronie na podstawie przepisu prawa autorskiego.

26. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (daty, imiona i nazwiska wypełniających)

22. Bibliografia

- Denkschrift über die polnische Landbefestigung, Berlin 1941r,
- Sadowski Jan. Przygotowania Centralnego Rejonu Przemysłowego Śląska do obrony w okresie międzywojennym w: Woskowy Przegląd Historyczny 1959r, nr 4
- Kartograficzne udokumentowanie zasobów budownictwa obronnego w Polsce od poł. XVIII w. do 1945r. Województwo katowickie, Warszawa 1998r.

Widok od strony wsch. /międzypola/

23. Źródła ikonograficzne i fotografia (rodzaj, miejsce przechowywania, sygnatury)

27. Załączniki

wkładka szt. ..3..

Obszar Wirka /Antonienhütte/ i Bielszowic przecinała szosa prowadząca na pd-zach, łącząca się z drogą do Zabrza. Okolice Bielszowic, Pawłowa, Czarnego Lasu /Kolonii Schwarzwald/ wyznaczały otwarte, pagórkowate rejony z zabudową w zurbanizowanych strefach osiedli i dominujących kompleksów przemysłowych należących do kopalni „Hrabia Franciszek” i „Wolfgang” z koksownią i elektrownią oraz kombinatów na obszarze Wirka /Antonienhütte/ i Nowego Bytomia /Friedenshütte/. W 1921r tereny na pn od Bielszowic i Czarnego Lasu zostały przecięte granicą państwową. Na tym odcinku przebieg granicy pokrywał się z linią koryta rzeczno Czarniawki. Po wprowadzeniu granicy po stronie niemieckiej znalazło się Zabrze z Zaborzem i Porębą oraz oddalony rejon Bytomia a po polskiej Ruda z Nowym Bytomiem, Czarnym Lasem, Wirkiem, Bielszowicami i Pawłowem. Dla Polski niemiecki obszar wysuniętego na wsch. tzw „klina bytomskiego” wyznaczał strefę zagrożenia i wymagał zabezpieczenia. Przygotowania obronne realizowano z udziałem 23 DP. Jej dowódca gen. bryg. dr J.Zajac zaproponował budowę fortyfikacji stałych. Wiążące decyzje zapadły w 1933r. W tym czasie w Sztapie Generalnym zatwierdzone zostały projekty pierwszych fortyfikacji w pasie umocnień przygranicznych. Ich autorem był dowódca 23 DP gen bryg dr Józef Zajac. Od 1933r realizowano program budowy fortyfikacji - w szczególności na kierunkach wylotów głównych tras z Bytomia i od strony Zabrza. Dojście Hitlera do władzy decydowało o przyspieszeniu realizacji prac. Pierwsze budowle obronne wzniesiono na zach. od Bobrownik w kolanie Brynicy oraz na pd-zach. od Dąbrówki Wielkiej. Fortyfikacje powstały także na pd-zach. od Kochłowic w rejonie wzgórza Szybu „Artura”, gdzie prace prowadzono od 1934r. W 1935r w rejonie wzgórza Szybu „Artura” istniało już kilka schronów bojowych.

c.d na wkładce

Schron bojowy – zlokalizowany na terenie pn-wsch części Bielszowic. Zbudowany w rejonie pół uprawnych po pd stronie szosy wiodącej w stronę Czarnego Lasu – drogi w ciągu ul. E. Kokota. Schron powstał w pobliżu dawnej granicy państwowej oddalonej o ok 1,2km. Usytuowany w linii fortyfikacji łączących punkty oporu Wzgórze „319” i Szybu „Artura”. Schron zabezpieczał kierunek pd-zach. z trasami komunikacyjnymi wiodącymi od strony Zabrza i Gliwic – drogową i kolejową. W sąsiedztwie, od pn. i pd-wsch, usytuowano schrony bojowo – pozorne.

Schron : typu ciężkiego, zbudowany w konstrukcji żelbetowej wylewanej, zbrojonej prętami stalowymi \varnothing 10mm w warstwie zewnętrznej oraz \varnothing 20mm w warstwie wewnętrznej - grubość ściany czołowej 1,75m, grubość ścian bocznych ze strzelnicami 1,2m, grubość ściany tylnej i wewnętrznych odpowiednio 1m i 0,5m. Powierzchnie zewnętrzne oraz wewnętrzne ścian nie tynkowane z widocznymi śladami odeskowania. Na wewnętrznych powierzchniach ścian wprowadzone w beton dodatkowe zabezpieczenie przeciwdpryskowe ze stalowej siatki. Od zewnątrz na styku z podłożem ścian i stropu zabezpieczenie z warstwy izolacyjnej wykonane z lepiku. Schron jednokondygnacyjny ze stropem żelbetowym wylewanym, z belkami stalowych wzmocnień przeciwdpryskowych zabudowanych w równych odstępach ok. /co 0,35m/. Pomiędzy belkami na całości wierzchnie pasy uszczelniające z blachy stalowej grubości 5mm. Grubość stropu ok. 1,5m. Budowla na rzucie wielokątnym, ukształtowanym dość regularnie – z poszerzeniem części zach. W powiększeniu planu /od zach./ wysunięta i zaokrąglona partia kopuły. Osie budowli ukierunkowane zgodne do stron świata /oprócz części pd-wsch/. W punktach wierzchołkowych figury planu zaokrąglenia. W układzie bryły odslonięte partie widoczne od pn /częściowo/, wsch. i pd. Pozostałe fragmenty budowli obsypane ziemią. Od pn-wsch. i pd. przy schronie fragmenty płyt detonacyjnych. W części zach. ponad ukrytą partią stropową wysunięta stalowna kopuła o rzucie pierścienia /o średnicy zewnętrznej \varnothing 1,8m i grubości ścianki 180mm/. W kopule otwory trzech strzelnic pod ckm, w osiach ukierunkowanych na zach, pn-zach, i pd-zach. oraz otwory obserwacyjne w osiach ukierunkowanych wsch, pn-wsch, i pd-wsch, /od wewnątrz widoczne oznakowanie producenta wykonane w dwóch wierszach: **WI 1938r** ^{7/7} /. W odsloniętej części pn. budowli strzelnica ckm, /zabezpieczona od góry częścią przedłużonej płyty stropowej/ oraz niewielki otwór wylotowy zrzutni granatów. W części wsch. od strony pn. kolejno – strzelnica rkm, otwór kanału wentylacyjnego z opancerzeniem, otwór głównego wejścia oraz drugi otwór kanału wentylacyjnego z opancerzeniem. Od pd-wsch. otwór wyjścia zapasowego. Od pd-zach. strzelnica armaty p.panc. /zabezpieczona od góry częścią przedłużonej płyty stropowej/ osłonięta z zach, wysuniętą partią kolejnej strzelnicy ckm. Przy strzelnicach ckm niewielkie pojedyncze otwory wylotowe zrzutni granatów. W strzelnicy ckm i armaty p.panc. zuskokowania ochronne /po pięć/.

Wnętrze: złożone z kilku pomieszczeń – łamanego przedsionka z kratą przeciwszurmową w otworze głównego wejścia /nieistniejąca/, śluzu gazowej „a”, korytarza „b”, pomieszczenia załogi „c”, izby dowódcy „d”, maszynowni „e”, izby bojowej „f”, izby bojowej „g” ze strzelnicą armaty p.panc /nr 7/, wyjściem zapasowym /nr 8/ oraz izby bojowej „h”, komory kopuły „i”, sanitariatu „j”.

Wposażenie :zachowane w stanie szczątkowym. W izbie armaty zachowana stalowa konstrukcja podstawy armaty p.panc. kal 37mm wz.36.,

Instalacje : schron posiadał instalację elektryczną zasilaną z własnego agregatu prądotwórczego, instalację łączności zewnętrznej w systemie sieci telefonicznej OWŚ z doprowadzeniem do izby dowódcy „d”, system łączności wewnętrznej na bazie rur głosowych, instalację filtro-wentylacyjną, instalację wodną – zasadniczo w systemie centralnego układu chłodzenia ckm-ów.

Uzbrojenie : zasadniczo składało się z armaty p.panc. kal 37mm wz.36, trzech ckm. wz. 30, kal 7,92 mm /z jednym na podstawie obrotowej zainstalowanym w kopule pancernej/, co najmniej dwóch rkm wz. 28 kal 7,92 mm,

14. Kubatura m ³	15. Powierzchnia użytkowa m ²	16. Przeznaczenie pierwotne schron bojowy	17. Użytkowanie, obecne obiekt nie użytkowany
--	---	--	--

18. Prace budowlane i konserwatorskie, ich przebieg i dokumentacja

Brak bezpośrednich informacji o pracach. O prowadzeniu prac mogą świadczyć miejsca zamurwane przy niektórych otworach widoczne od zewnątrz.

Widok ogólny z pd – zach.

19. Stan zachowania (fundamenty, ściany zewnętrzne, ściany wewnętrzne, sklepienia, stropokonstrukcje dachowe, pokrycie dachu, wyposażenie i instalacje)

Schron opuszczony i zdewastowany
Z uwagi na wytrzymałość konstrukcji stan zachowania budowli stosunkowo dobry.

Obiekt wykazuje

- przesunięcie względem płyty detonacyjnej wynikłe ze szkód górniczych i nierównego osiadania gruntu
- zaśmiecenie wnętrza i zabrudzenie ścian
- silną korozję stalowych elementów zabezpieczenia i wzmocnienia stropu
- brak osłon na trasie kanałów wentylacyjnych.

Ze schronu demontowano pozostałości wyposażenia /pancerne skrzydła drzwiowe, elementy strzelnic, krzeselka, stoliki, fragmenty rur instalacyjnych, osłony w kanałach wentylacyjnych/.

20. Najpilniejsze postulaty konserwatorskie

Wykonanie elementarnej zabiegów porządkowych w otoczeniu schronu dla uzyskania należytej ekspozycji od strony ul. E. Kokota. Obiekt wymaga zachowania w formie świadka. Popularyzacja podstawowych informacji o obiekcie w przewodnikach.

1. <i>Miejscowość</i> RUDA ŚLĄSKA – RUDA BIELSZOWICE	2. <i>Obiekt</i> Zespół Fortyfikacji Obszaru Warownego „Śląsk” CIEŻKI SCHRON BOJOWY MIĘDZYPOLA PUNKTÓW OPORU WZGÓRZE „319” i SZYBU „ARTURA” OB. NIE UŻYTKOWANY /11/	3. <i>Zawartość wkładki</i> ciąg dalszy punktu 12 - historia obiektu ilustracje
--	--	---

c.d historii

Fortyfikacje rozplanowano w miejscach bez zabudowy na otwartych, najbardziej zagrożonych kierunkach. Od wiosny 1936r za budowę fortyfikacji odpowiadał płk. J.Sadowski – nowy dowódca 23 DP. W dalszym etapie roboty kontynuowano z przecięciem terenów Goduli i Czarnego Lasu dla powiązania fortyfikacji w jednolitym pasie umocnień - aż po kochłownicze wzgórze Szybu „Artura”. W 1937r linia fortyfikacji połączyła rejon Dąbrówki Wielkiej z Szybem „Artura”. Powstały kolejne punkty oporu „Godula” i Wzgórze „319”. Ostatni rozbudowano w pobliżu Nowego Bytomia, na terenach Bielszowic i Czarnego Lasu. Nazwę zapożyczono od wysokości wzniesienia leżącego na trasie drogi z Rudy. Schrony rozmieszczono po obu stronach tej drogi z zakończeniem ufortyfikowanej strefy w rejonie cegielni i glinianek na polach bielszowickich. Całość przystosowano do obrony okrężnej. Etap prac zamknięto w 1938r. Do tego czasu zakończono także prace przy fortyfikacjach na wzgórzu Szybu „Artura” gdzie powstał kolejny punkt oporu. System fortyfikacji uzupełniły dodatkowe umocnienia rozmieszczone liniowo pomiędzy punktami oporów. Ich budowę przeprowadzono w okresie 1937 - 1938r. Dla schronów Wzgórza „319” wprowadzono numerację /26, 27, 28, 29a, 29b, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 37, 38, 42, 42a, 44, 45,54/ obejmującą także umocnienia stałe w międzypolach punktów oporu. Za wykonanie prac budowlanych na Wzgórzu „319” odpowiadał kpt. Szmidt /kierownik budowy/ i płk. Jerzy Sochocki /kierownik robót nr 23/. Nad całością czuwał dowódca 23 DP płk Jan Sadowski. Pracami budowlanymi przy fortyfikacjach w rejonie Szybu „Artura” kierował mjr Biesiekierski. W pozycjach liniowych, podobnie jak w przypadku punktów oporu zasadnicze obiekty obronne zostały zaprojektowane indywidualnie. Wznoszono schrony jednokondygnacyjne głównie ze strzelnicami ckm /także armat p.pan/. Wyposażenie schronów stanowiły pojedyncze kopuły pancerne. Wykorzystywano kopuły wyprodukowane w 1938r w Zakładach Wspólnoty Interesów S.A – od 1936r ich głównym udziałowcem był Skarb Państwa Polskiego. W grupie pierwszych schronów należących do umocnień liniowych, rozstawionych na pd. od cegielni bielszowickiej znalazł się ciężki schron bojowy zlokalizowany na polach w pobliżu szosy wiodącej z Bielszowic do Czarnego Lasu. Głównym zadaniem schronu było prowadzenie ognia skrzydłowego z obroną ppanc. głębokiego przedpola w sektorze pd-zach. Schron został wyposażony w strzelnicę armaty p.panc. Druga ze strzelnic /od strony pd-zach/, zgodnie z przyjętą zasadą służyła do jej osłony i była przeznaczona dla ckm. Trzecia strzelnica /także dla ckm/, została przewidziana do obrony skrzydłowej od pn. Od strony ataku schron został osłonięty nasypem ziemnym a obronę przygotowano dla ognia czołowego z kopuły pancernej z zainstalowanym w środku ckm. na ruchomej podstawie /konstrukcji mjr. J.K Wańkowicza/. Kopuła powstała w zakładach „Wspólnoty Interesów” /sygnatura WI – 1938 7/7/. W 1938r po zakończeniu zasadniczych prac w pasie umocnień liniowych wznoszono głównie schrony bojowo – pozorne. Prace nad rozbudową systemu prowadzone były konsekwentnie do 1939r. Łącznie powstało dziewięć punktów oporu w pasie umocnień ciągnącym się od Przeczyc do Gostynki - liczącym przeszło 60 km. Dowódcą pozycji został płk J. Sadowski. W marcu 1939r śląskie fortyfikacje podporządkowano armii „Kraków” /z Grupą Operacyjną „Śląsk” w składzie dowodzoną przez gen. J.Sadowskiego/. W dniach poprzedzających wybuch wojny na odcinku Karol Emanuel – Pawłów odnotowano liczne incydenty graniczne wywołane przez niemieckie bojówki dywersyjne. Do strzelaniny doszło m.in przy kopalni „Bielszowice” i na pobliskich gliniankach. Nocą z 31 sierpnia na 1 września kilkusetosobowy oddział Freikorpsu przekroczył granicę od strony Zabrza zajmując koksownię i elektrownię przy kopalni „Wolfgang”. Część bojówki dotarła do cegielni w Czarnym Lesie. W dniu następnym, w godzinach popołudniowych oddział Freikorpsu został rozbity i zlikwidowany. W nocy z 2 na 3 września z uwagi na panującą na froncie sytuację schrony należące do fortyfikacji Obszaru Warownego „Śląsk” zostały rozbrojone i opuszczone. Stan taki utrzymywał się przez okres okupacji. W pierwszych latach powojennych niektóre obiekty fortyfikacyjne były traktowane jako budowle przydatne dla celów wojskowych. Okresowo przeprowadzano ich konserwację. W następnym okresie dawne schrony bojowe były obiektami opuszczonymi i coraz bardziej narażonymi na dewastację. Stan taki utrzymuje się do chwili obecnej.

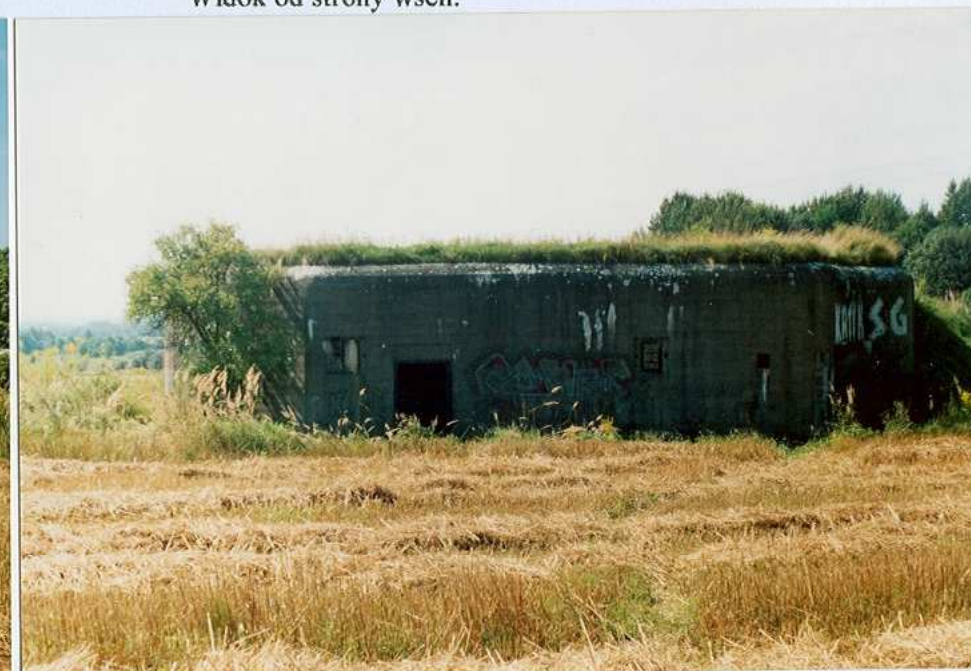
Do zespołu projektantów schronów należał płk Jan Sadowski, płk W. Klaczyński

Widok od strony pd-zach.
Widok od strony pd-wsch.

Widok od strony pd.
Widok od strony wsch.

1. *Miejscowość*

RUDA ŚLĄSKA –
RUDA BIELSZOWICE

2. *Obiekt*

Zespół Fortyfikacji Obszaru Warownego „Śląsk” **CIEŻKI SCHRON**
BOJOWY MIĘDZYPOLA PUNKTÓW OPORU WZGÓRZE „319” i SZYBU
„ARTURA” OB. NIE UŻYTKOWANY /11/

3. *Zawartość wkładki*

ilustracje

Widok od strony zach.

Kopuła pancerna schronu

Izba bojowa „g”. Strzelnica armaty p.panc oraz stalowa konstrukcja w podstawie
Izba bojowa „h”. Strzelnica ckm

Izba bojowa „g”. Wyjście zapasowe oraz stalowa konstrukcja w podstawie armaty p.panc
Izba bojowa „h”. Strzelnica rkm

1. *Miejscowość*
RUDA ŚLĄSKA –
 RUDA BIELSZOWICE

2. *Obiekt*
 Zespół Fortyfikacji Obszaru Warownego „Śląsk” **CIEŻKI SCHRON**
BOJOWY MIĘDZYPOLA PUNKTÓW OPORU WZGÓRZE „319” i SZYBU
„ARTURA” OB. NIE UŻYTKOWANY /11/

3. *Zawartość wkładki*
 ilustracje

Strzelnica obrony wejścia. Widok od strony wewnętrznej

Izba bojowa „h”. Obudowa kanału wentylacyjnego

Widok ogólny od pn. - zach.

